

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מי בוצע הפת וברכת אורח

(מ"ו א') רבי זירא חלש, על לגביה רבי אבהו. קביל עליה, אי מתפח (יתרפא) קטינא חריך שקי, עבידנא יומא טבא לרבנן. אתפת. עבד סעודתא לכולהו רבנן.

כי מטא למשרי (לבצוע הפת), אמר ליה לרבי זירא: לישרי לן מר! אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יוחנן דאמר: בעל הבית בוצע? שרא להו.

כי מטא לברוכי, אמר ליה: נברך לן מר! אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר: בוצע מברך?

ואיהו כמאן סבירא ליה? כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע ואורח מברך (ברכת המזון). בעל הבית בוצע, כדי שיבצע בעין יפה; ואורח מברך, כדי שיברך (את) בעל הבית.

מאי מברך? יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה, ולא יכלם לעולם הבא. ורבי מוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו, ואל יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועוון מעתה ועד עולם.

שיטות הראשונים

מתי בעל הבית בוצע ומתי גדול שבהם: ביארו הראשונים, דרבי יוחנן דאמר בעל הבית בוצע ואורח מברך, כשבעל הבית מיסב עמהם. ורב הונא דאמר בוצע מברך, כשאין בעל הבית מיסב עמהם, הגדול שבהם יעשה המוציא וגם יברך ברכת המזון. וכן פסק השו"ע¹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות בציעת הפת, סימן קסז)

יד. אם המסבים רבים, גדול שבהם בוצע.

1. או"ח קסז, יד. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ז,ב). תוספות (מ"ו א', ד"ה לא) מרדכי (סי' קסג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הגה: אם הם שוים ואחד מהן כהן, מצוה להקדימו; ואם הכהן עם הארץ, תלמיד חכם קודם לו; ואם הכהן גם כן תלמיד חכם, אלא שהוא פחות מן השני, טוב להקדימו אבל אין חיוב בדבר. וע"ל סי' ר"א (ומרדכי פ' בני העיר בית יוסף סי' קל"ה בשם רשב"א) ואם יש עמהם בעל הבית, הוא בוצע ואפלו אם האורח גדול (והמברך יאמר תחלה ברשות מורי ורבותי) (אור זרוע ובית יוסף בשם שבולי לקט).
(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן רא)

א. גדול מברך, אפלו בא בסוף; ואם רצה לתן רשות לקטן לברך, רשאי; והני מלי כשאין שם אורח, אבל אם יש שם אורח, הוא מברך אפלו אם בעל הבית גדול ממנו, כדי שיברך לבעל הבית. ומה ברכה מברכו, יהי רצון שלא יבוש ולא יכלם בעל הבית הזה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ויצליח בכל נכסיו, ויהיו נכסיו מצלחים וקרובים לעיר, ולא ישלט שטן במעשי ידיו, ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון מעתה ועד עולם. ואם בעל הבית רוצה לוותר (פרוש שאינו רוצה להקפיד) על ברכתו, ולברך ברכת המזון בעצמו, רשאי.
הגה: והוא הדין שיכול לתן לברך למי שיירצה (בית יוסף בשם אהל מועד).

ברכת הזימון

(מ"ו א') עד היכן ברכת הזימון?

רב נחמן אמר: עד נברך (שאכלנו משלו. והשומעים עונים, וחוזר ועונה, ברוך שאכלנו משלו וכו').
ורב ששת אמר: עד הזן (סוף ברכה ראשונה של ברכת המזון).
נימא **כתנאי**, **דתני** חדא: ברכת המזון שתיים ושלוש, **ותניא** אידך: שלוש וארבע.
סברוה, דכולי עלמא הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא; מאי לאו בהא קמיפלגי, מאן דאמר שתיים ושלוש קסבר עד הזן, ומאן דאמר שלוש וארבע קסבר עד נברך!
לא, רב נחמן מתרץ לטעמיה, ורב ששת מתרץ לטעמיה.
רב נחמן מתרץ לטעמיה, דכולי עלמא עד נברך. מאן דאמר שלוש וארבע, שפיר.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ומאן דאמר שתים ושלוש אמר לך: הכא בברכת פועלים עסקינן, דאמר מר: פותח בהזן וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ.

רב ששת מתרץ לטעמיה, דכולי עלמא עד הזן, מאן דאמר שתים ושלוש, שפיר. ומאן דאמר שלש וארבע קסבר הטוב והמטיב דאורייתא היא.

(מ"ו ב') ואמר רב נחמן בר יצחק: תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא, שהרי עוקרין אותה בבית האבל (אליבא דרבי עקיבא), **כדתניא**: מה הם אומרים בבית האבל (בברכה רביעית של ברכת המזון)? (1) ברוך הטוב והמטיב (חוץ מברוך דיין האמת). (2) רבי עקיבא אומר: (רק) ברוך דיין האמת.

מר זוטרא איקלע לבי רב אשי. איתרע ביה מלתא. פתח וברך: "הטוב והמטיב אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק, לוקח במשפט, ושליט בעולמו לעשות בו כרצונו, כי כל דרכיו משפט, שהכל שלו ואנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו. גודר פרצות בישראל, הוא יגדור את הפרצה הזאת בישראל לחיים".

להיכן הוא חוזר?

(1) רב זביד משמיה דאביי אמר: חוזר לראש.

(2) ורבנן אמרי: למקום שפסק.

והלכתא, למקום שפסק.

שיטות הראשונים

עד היכן ברכת הזימון: רש"י פירש, שצריכין להיות שלושה, וכשהן שניים לא יאמרוה².

2. וקאי אמתניתין, שלושה שאכלו כאחד חייבין לזמן. ונחלקו עלה רב נחמן ורב ששת עד היכן היא ברכת הזימון שישנה בשלושה ואינה בשניים (רב נחמן אמר עד נברך צריך ג', מכאן ואילך אפילו ב'. ורב ששת אמר עד הזן, שאם היו ב', אין מברכין ברכת הזן). והקשו עליו הראשונים, דברכת הזן דאורייתא ואיך יחיד פטור מינה! ועוד, דקיי"ל כרב ששת באיסורי, ולדידן כל יחיד מברך ברכת הזן! ועוד, דבכל דוכתין תנן שלש ברכות! ועוד, לקמן (מ"ח ב') אמרינן וברכת, זו ברכת הזימון, אלהיך, זו ברכת הזן, אלמא ברכת הזן לאו היינו ברכת הזימון (ראה תוספות, רא"ש, רשב"א).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רי"ף ורשב"א ביארו דקאי אשלושה שאכלו כאחד, והוצרך אחד מהם לצאת, עד היכן צריך להתעכב ולשמוע עמהם. **ותוספות**, **רבינו יונה**, **ורא"ש** פירשו דקאי אחד מפסיק לשניים, כדי לברך ברכת הזימון ואח"כ יחזור ויאכל³. וכן פירש **השו"ע**⁴.

ולעניין הלכה, דעת **רי"ף ורמב"ם** שהלכה כרב נחמן (עד נברך). ובה"ג, **תוספות**, **ורא"ש** פסקו כרב ששת (עד הזן). **והשו"ע**⁵ פסק כ**רי"ף ורמב"ם**. **והרמ"א** פסק כ**רא"ש**.

תני חדא ברכת המזון שתיים ושלוש ותניא אידך שלוש וארבע: **הרי"ף** פירשה באנשים שאכלו, וכל אחד יודע לברך רק חלק אחד מברכת המזון⁶. והוכיח כן **מהירושלמי**⁷. וכן פירשו **תוספות**, **רבינו יונה**, **רשב"א**, **ורא"ש**. וכתבו **תוספות** אבל לחצאין אין לברך, אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה. וכן פסק **השו"ע**⁸.

להיכן הוא חוזר: פירשו **בה"ג**, **רי"ף**, **ורבינו יונה**, שמתייחס לנוסח שאומר המזמן. רב זביד אמר חוזר לראש ואומר "נברך שאכלנו" פעם נוספת. ורבנן סוברים שהמזמן חוזר ואומר כמו העונים "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו"⁹. והלכה כרבנן. וכ"פ **השו"ע**¹⁰.

3. רב נחמן אמר: עד נברך ואח"כ יתחיל לאכול. רב ששת אמר: עד הזן והזן בכלל. וטעמו משום דכיון דנברך אינה ברכה, הילכך מסתבר שיפסיק אכילתו בשביל ברכה אחת, כדי שיהא ניכר שמזמנין עליו. ולא משום דחשיב ברכת הזן ברכת זימון, דהא כל יחיד נמי אומר הזן.

4. הטור מביא את פירוש **הרי"ף**, ואת פירוש **התוספות**, ומבאר הב"י שהטור תופס עיקר פירוש **הרי"ף**, דלענין אם הוצרך אחד מהם לצאת איפליגו, ומינה יליף לרוצה לאכול, שדין היוצא ודין האוכל שוים הם.

5. או"ח רב, מקורות - בה"ג (הו"ד ברבינו יונה). רבינו יונה (לד א ברי"ף, ד"ה לימא). **תוספות** (מ"ו א, ד"ה עד היכן). **רא"ש** (סי' יב). **רמב"ם** (הל' ברכות ה, ב).

6. חייבים בברכת המזון, לפי שאפשר לברך כל אחד ואחד מהם ברכה אחת שהוא יודע, ונמצאת ברכת המזון משניים מהם או משלושתם.

7. ומדברי **הרי"ף** בהבנת הירושלמי, דייק הב"י דמשמע שאין ברכת הטוב והמטיב מעכבת; שאע"פ שאף אחד מהם אינו יודע אותה, יכולין לזמן כן. וכתב הב"י דאע"ג דבגמרא דידן לא משמע כן, ונראה שהירושלמי חולק בזה עם תלמודא דידן, מכל מקום במה שאפשר שהם שווים, שפיר איכא להוכיח מהירושלמי פירוש דברי הבבלי.

8. או"ח קצד, ג. מקורות - ירושלמי (ברכות פ"ז ה"א). **תוספות** (ד"ה ולמאן). רבינו יונה (לד א ברי"ף, ד"ה לימא). **רשב"א** (ד"ה עד). **רא"ש** (סו"ס יב).

9. ורש"י פירש שמתייחס לאחד שהפסיק לשניים, והמתין להם עד הזן. היכן חוזר לברך לאחר שגמר לאכול. ולמסקנה חוזר למקום שפסק. דהיינו שחוזר לברכה שנייה. ואינו אומר הזן. והקשו הראשונים דפשיטא שיחזור אפילו להזן. ב"י (או"ח רב).

10. או"ח קצב, א.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכת הטוב והמטיב בבית האבל: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כתנא קמא, שאומר בבית האבל גם ברכת הטוב והמטיב וגם דיין האמת. וכן פסק השו"ע¹¹.

אמירת נוסח לוקח נפשות במשפט: דעת בעל הלכות גדולות שאין לומר לוקח נפשות במשפט וכן רי"ף ורמב"ם השמיטוהו¹². וכתב הרא"ש שאין למוחקו, ושכן עמא דבר. והשו"ע¹³ השמיטו, והרמ"א פסק כרא"ש.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצד)

ג. שִׁלְשָׁה שְׁאָכְלוּ כְּאֶחָד וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יוֹדֵעַ כָּל בְּרַכַּת הַמִּזֹּן, אֵלָּא אֶחָד יוֹדֵעַ בְּרַכָּה ראשונה ואֶחָד השנייה, ואֶחָד השלישית, חִיְבִים בְּזִמּוֹן וְכָל אֶחָד יְבָרֵךְ הַבְּרָכָה שְׂיֻדָּע, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין בָּהֶם מִי שְׂיֻדָּע בְּרַכָּה רְבִיעִית אֵין בְּכָךְ כָּלוּם; אֲבָל לַחֲצֹאִין אֵין לְבָרֵךְ, אִם הָאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ כִּי אִם חֲצִי הַבְּרָכָה, שְׂאִין בְּרַכָּה אַחַת מִתְחַלֶּקֶת לְשִׁתִּים.

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן ר)

א. שִׁלְשָׁה שְׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, אֶחָד מִפְּסִיק עַל כְּרָחוּ לְשָׁנִים וְעוֹנָה עִמָּהֶם בְּרַכַּת זִמּוֹן...
ב. אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק אֵלָּא עַד שְׂיֹאמַר: בְּרוּךְ שְׁאָכְלָנוּ מִשְּׁלוֹ וְכו'.

הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂצָרִיךְ לְהַפְסִיק עַד שְׂיֹאמַר: הֵזֵן אֶת הַכֹּל, וְכֵן נוֹהֲגִין (הרא"ש וְתוֹס' וְהר"י בְּשֵׁם בַּה"ג וְהַטּוֹר). וְאִם הָיָה דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר וּלְאָכַל פֶּת, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל אַחֵר כֶּה, כְּשֶׁרוֹצֶה לְבָרֵךְ מִבְּרַךְ מִתְחַלֶּה בְּרַכַּת הֵזֵן; וְכָל שֶׁכֵּן אִם חֲזַר וְאָכַל (הר"י פָּרַק ג' שְׁאָכְלוּ) (טור).
וְחוֹזֵר וְגוֹמֵר סְעוּדָתוֹ בְּלֹא בְּרַכָּה בְּתַחֲלָה.

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצב)

א. הֵיוּ הַמְּסַבִּין ג', חִיְבִים בְּזִמּוֹן שְׂאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם: נְבָרֵךְ שְׁאָכְלָנוּ מִשְּׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ שְׁאָכְלָנוּ מִשְּׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֲיִינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמֵר: בְּרוּךְ שְׁאָכְלָנוּ מִשְּׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֲיִינוּ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הָעוֹלָם הֵזֵן אֶת הָעוֹלָם וְכו'...

11. יו"ד שעט, א. מקורות - רי"ף (לד ב בדפיו). רמב"ם (הל' ברכות ב, ח). רא"ש (יג).

12. משום דאמרין בשבת (פרק במה בהמה, נ"ה ב') דיש מיתה בלא חטא, ויש יסורין בלא עון. רא"ש. וכתב על זה הרא"ש, ואין נראה, שאין למוחקו בכך.

13. יו"ד שעט, א. מקורות - רי"ף (לד ב בדפיו). רמב"ם (הל' ברכות ב, ח). רא"ש (יג).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שעט)

א. כְּשֶׁמְבָרְכִין בְּרֶכֶת הַמָּזוֹן בְּבֵית הָאָבֶל, אוֹמֵר בְּרָכָה רְבִיעִית כְּנֶסֶח זֶה: בֹּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מִלְכֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַחַי הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵל אֶמֶת דִּין אֶמֶת שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק וְכו'.

הגה: לֹקַח נִפְשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט שְׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּרָצוֹנוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו בְּמִשְׁפָּט וְאֶנְחָנוּ עִמּוֹ וְעִבְדָּיו, וּבְכָל אֶנְחָנוּ חַיִּיִּים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ גֹדֵר פְּרָצוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא יְגֹדֵר הַפְּרָצָה הַזֹּאת מֵעֲלֵינוּ וּמֵעַל אֲבֵל זֶה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם (טור).

הלכות דרך ארץ בסעודה

(מ"ו ב') **תניא:** כִּיצַד סֹדֵר הַסֵּבָה? בְּזִמְנָן שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִיטוֹת (שְׁנֵי סוּעֵדִים), גָּדוֹל מִסֵּב בְּרֹאשׁ (כְּלוּמַר, מִסֵּב תַּחֲלִילָה עַל מִיטָתוֹ), וְשֵׁנִי לוֹ לַמִּטָּה הַיְמָנָה (לְצַד מִרְאשׁוֹתָיו שֶׁל גָּדוֹל). בְּזִמְנָן שֶׁהֵן שְׁלוֹשׁ מִיטוֹת, גָּדוֹל מִסֵּב בְּרֹאשׁ (בְּאַמְצַע), שֵׁנִי לוֹ לַמַּעֲלָה הַיְמָנָה, שְׁלִישִׁי לוֹ לַמִּטָּה הַיְמָנָה (לְצַד מִרְגְּלוֹתָיו).

(המשך הברייתא:) מִיָּם הַרְאִשׁוֹנִים מִתַּחֲלִילִין מִן הַגָּדוֹל. מִיָּם אַחֲרוֹנִים, בְּזִמְנָן שֶׁהֵם חֲמִישָׁה (אוּ פָחוֹת) מִתַּחֲלִילִין מִן הַגָּדוֹל¹⁴ (שֶׁכָּל הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, כְּלוּמַר מִיָּם אַחֲרוֹנִים, תַּחֲלִילָה, הוּא מְזוּמָן לְבִרְכָּה), וּבְזִמְנָן שֶׁהֵם מֵאָה (כְּלוּמַר יוֹתֵר מִחֲמִישָׁה) מִתַּחֲלִילִין מִן הַקָּטָן עַד שֶׁמִּגִּיעִים אֶצֶל חֲמִישָׁה, וְחוֹזְרִין וּמִתַּחֲלִילִין מִן הַגָּדוֹל. וּלְמִקּוֹם שָׁמַיִם אַחֲרוֹנִים חוֹזְרִין (דֵּהִינּוּ הָרִאשׁוֹן מִהַחֲמִישָׁה שֶׁנִּטַּל), לְשֵׁם בְּרָכָה חוֹזֶרֶת (כְּשֶׁמִּגִּיעִים לַחֲמִישָׁה, אִם נִטַּל הַגָּדוֹל, הוּא מְבָרֵךְ. וְאִם צִיּוּה לְאַחַר לִיטוֹל קוּדֵם לוֹ, הוּא מְבָרֵךְ).

מִסִּיעַ לִיה לְרַב, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב: כָּל הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה תַּחֲלִילָה, הוּא מְזוּמָן לְבִרְכָּה.

14. כתב הרשב"א (ד"ה בזמן), דכל עצמה של הקדמת נטילת ידים אינה מחמת כבוד הגדול, דהא קיימא לן בסמוך אין מכבדים בידים מזוהמות. אלא מחמת כבוד הברכה הוא, וכדי שיעיין בברכה בעוד שהאחרים נוטלים ידיהם. ושיעורו חכמים שבשיעור נטילת הארבעה יש לעיין בארבע ברכות של מזון. וכן נמי בשיעור זה ליכא הפסק בין נטילה לברכה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רב ורבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי. אמר ליה רבי לרב: קום משי ידך (טול מים אחרונים). חזייה (רבי חייא לרב) דקא מרתת¹⁵. אמר ליה (רבי חייא): בר פחתי, עיין בברכת מזונא קאמר לך (כאן נתן לך רשות לברך ברכת המזון, שהנוטל ידיו תחילה הוא מברך).

תנו רבנן: אין מכבדין (לומר אתה קודם) לא בדרכים (הולכי דרכים, לומר לגדול הימנו לך לפני), ולא בגשרים (מפני הסכנה אם מתעכבים בגשר¹⁶), ולא בידיים מזהמות (בנטילת מים אחרונים, להקדים הגדול).

(מ"ז א') רבין ואביי הוו קא אזלי באורחא... כי מטא (רבין) לפתחא דבי כנישתא, אמר ליה (לאביי) ניעול מר. אמר ליה (אביי): ועד השתא לאו מר אנא? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה. (ומקשה) אלא מעתה בית הכנסת ובית המדרש, דלית בהו מזוזה, הכי נמי דאין מכבדין? אלא אימא: בפתח הראוי למזוזה.

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: אין המסובין רשאי לאכול כלום עד שיטעום הבוצע.

תנו רבנן (תוספתא ברכות): שניים (האוכלים מקערה אחת), ממתנין זה לזה בקערה (ללפת בה את פרוסת המוציא. שדרכם שהיו אוכלים שניים ושלושה בקערה¹⁷). שלושה, אין ממתנין. הבוצע, הוא פושט ידו תחילה (לקערה ללפת הפת). ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו, הרשות בידו.

שיטות הראשונים

מים הראשונים מתחילין מן הגדול: מדברי הרמב"ם נראה שבכל מקום וכל זמן צריך

15. שמא ראה ידי מלוכלכות, או שמא הארכת באכילה יותר מדאי. רש"י (לעיל, מ"ג א').

16. רבנו יונה.

17. ע"פ רש"י בגיטין נ"ט ב', ורא"ה כאן.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לחלוק כבוד לגדול. ורא"ש היה רגיל כשהיה מיסב בסעודה עם אחרים היה נוטל באחרונה, שלא להפסיק ושלא לדבר. והשו"ע¹⁸ סתם כרמב"ם, והביא מנהגו של הרא"ש. מים אחרונים, בזמן שהם חמישה מתחילין מן הגדול: כתב הרמב"ם, "הביאו להם מים (אחרונים) לנטילה - כל שֶׁמֶבְרַךְ בְּרִכַּת הַמָּזוֹן (דהיינו הגדול), הוא נוטל יָדָיו תְּחִלָּה, כְּדִי שֶׁלֹא יֵשֵׁב הַגָּדוֹל וְיִדְּיו מְזֻהָמוֹת עַד שֶׁיִטַּל אַחֵר...". והראב"ד התקשה בדבריו¹⁹. והשו"ע²⁰ פסק כברייתא.

אין מכבדין בדרכים: הקשו תוספות ורא"ש דבמקומות אחרים מבואר שכן מכבדים בדרכים²¹. וביארו, שאם מתחלה נועדו ללכת יחדיו, מכבדים אף בדרכים; אבל אם לא נתחברו יחד, אלא פגעו זה בזה והיה להם דרך למקום אחד, אין צריכין לכבד זה את זה. וראבי"ה תירץ, דכאן מיירי בדרך סכנה, שאז אין מכבדין. וכדבריהם פסק הרמ"א²².

אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הבוצע: ביארו הראשונים, שכשיש ככר ביד כל אחד ואחד, אין צריכין להמתין לככרו של מברך, ויכולים לטעום קודם הבוצע. וכאן, כשהיו זקוקין לככר שביד המברך²³. וכתב רשב"א, שכשזקוקים לככר שביד המברך, אזי אע"פ שנתן לפניהם מככרו קודם שיטעום, אין אחד מהם רשאי לטעום עד שיטעום הבוצע. וכן פסק השו"ע²⁴.

18. או"ח קסה.ב. מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ז,א). רא"ש (הו"ד בטור או"ח סי' קסו).

19. שלא חילק הרמב"ם בין מאה לחמישה כפי שמבואר בברייתא. וכן מה שנתן טעם, כדי שלא ישב הגדול וידיו מזהמות, בעוד שבגמרא מבואר הטעם, כדי שיעיין בברכת המזון בעוד האחרים נוטלין ידיהם.

20. או"ח קפא.ו. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' ברכות ז,ב).

21. דאמרין בשבת (פרק במה בהמה, נ"א ב') לוי בריה דרב הונא בר חייא, ורבה בר רב הונא, הוו קאזלי באורחא. קדמיה חמריה דלוי לחמריה דרבה בר רב הונא. בעא לאפוקי מדעתיה דרבה וכו'. ואמר נמי ביומא (פרק אמר להם הממונה, ל"ז א') וכן מצינו בשלושה מלאכים שבאו אצל אברהם, מיכאל באמצע וגבריאלי בימינו ורפאל בשמאלו.

22. יו"ד רמב"ז. מקורות - רא"ש (סי' יד). תוספות (שבת נ"א ב', ד"ה קדמיה). ראבי"ה (הו"ד במרדכי; ע"פ ביאור הגר"א, ס"ק נה). מרדכי (ברכות סי' קסו).

23. הראשונים הקשו מדאמרין בערבי פסחים (פסחים ק"ו א') גבי רב אשי דאיכלע למחוזא ואמרו ליה ליעביד לן מר קידושא רבא וכו' חזייה לההוא סבא דגחין ושתי. אלמא, המסובין רשאים לטעום קודם שיטעום המברך! ותירצו, דהתם כשהיה כוס ביד כל אחד ואחד ולא היו צריכין להמתין לכוסו של מברך והכא כשהיו זקוקין לככר שביד המברך. והכי איתא בהדיא בירושלמי (פרק כיצד מברכין, ה"א).

24. או"ח קסז,טו. וכתב המשנ"ב (ס"ק עט) ודעת הט"ז בענין זה דאין כדאי שהבוצע יחלק לכל אחד חלקו, היות

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות נטילת ידיים, סימן קסה)

ב. אם רבים מסבין בסעדה, הגדול נוטל ידיו תחלה; והרא"ש היה רגיל לטל באחרונה, שלא להפסיק ושלל לדבר.

(או"ח, הלכות בציעת הפת, סימן קסז)

טו. אין המסבין רשאים לטעם עד שיטעם הבוצע. (אבל מתיר לתת לכל אחד חלקו קודם שאוכל הוא, והם ימתינו עד שיאכל הוא) (תוס' ומרדכי פרק ג' שאכלו); ואם כל אחד אוכל מכפרו ואין כלם זקוקים לכפר שביד הבוצע, רשאים לטעם קדם; ואם הוא שבת, צריך שיהא לפני המסבין לחם משנה חוץ ממה שלפני הבוצע, ואז יהיו רשאים לטעם קדם הבוצע.

(או"ח, הלכות מים אחרונים, סימן קפא)

ו. אם המסבין רבים, עד חמשה מתחילין מן המברך; ואם הם יותר, מתחילין מן הקטן ונוטלין דרך ישיבתו, ואין מכבדין זה את זה לטל עד שמגיעין לחמשה האחרונים, וכיון שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו, מתחילין מן המברך.

(יו"ד, הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם, סימן רמב)

יז. שלשה שהיו מהלכים בדרך, הרב באמצע, הגדול לימין, והקטן לשמאל.

הגה: והא דאין מכבדים בדרכים אלא בפתח הראוי למזוזה, הינו שכל אחד הולך לדרך ואין בחבירה אחת, אבל אם הם בחבירה אחת, מכבדים בדרכים. (הגהות מיי" פ"ו דהל' תלמוד תורה ובתוספות פרק במה בהמה). ובמקום סכנה, אין צריך לכבד כלל. (מרדכי בשם ראבי"ה פ' שלשה שאכלו).

שאינם רשאים לטעום מהם עד שיטעום הוא תחילה, אם כן נחשב לו הדבר להפסק בין הברכה לאכילה, וזה אסור לכתחילה, אלא יראה לטעום קודם ואח"כ יחלק לכל אחד מהם. מקורות - רשב"א (מ"ז א', ד"ה אמר). תוספות (ד"ה אין). רבינו יונה (לד ב ברי"ף, ד"ה אין המסובין) רא"ש (סי' טו).